

Fond za humanitarno pravo

HlcIndexOut: 027-3549-1

Beograd, 06.03.2013.

Izveštaj o aktivnostima i rezultatima u 2012. godini

Misija

Fond za humanitarno pravo (FHP) pomaže post-jugoslovenskim društvima da uspostave vladavinu prava i prihvate nasleđe masovnog kršenja ljudskih prava da bi se utvrdila krivična odgovornost za počinioce, zadovoljila pravda i onemogućilo ponavljanje.

Fond za humanitarno pravo

Uvod

2012. godinu obeležilo je nekoliko događaja koji su negativno uticali na proces tranzicione pravde u Srbiji i drugim post-jugoslovenskim državama.

Nakon opštih izbora u Srbiji u maju 2012. godine, Vladu Republike Srbije oformila je koalicija stranaka okupljenih oko Srpske napredne stranke i Socijalističke partije Srbije i još nekoliko manjih partija. Za predsednika Srbije izabran je Tomislav Nikolić. Činjenica da ključnu ulogu u novoj vlasti imaju stranke i pojedinci koje su tokom 1990-ih činile okosnicu režima koji je učestvovao u masovnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji, predstavlja ozbiljan izazov u zagovaranju tranzicione pravde u Srbiji. Novoizabrani predsednik države kao i ostali zvaničnici ne samo što nisu pružili ni deklarativnu podršku postojećim institucionalnim mehanizmima i inicijativama tranzicione pravde, već su svojim izjavama urušili proces izgradnje poverenja u regionu bivše Jugoslavije. Već uoči drugog kruga predsedničkih izbora, Tomislav Nikolić je u intervjuu za nemačke novine Frankfurter Allgemeine Zeitung izjavio da je „Vukovar bio srpski grad i da Hrvati nemaju tamo šta da se vraćaju“, da je ponosan na svoje „četništvo“ kao i da se njegovi snovi o granici za vreme raspada Jugoslavije nisu ostvarili.¹ Nakon što je stupio na funkciju predsednika, Tomislav Nikolić je u dva navrata u svojim istupima u javnosti negirao genocid u Srebrenici.²

Utisku da srpski političari još uvek nemaju odgovoran odnos prema nedelima počinjenim tokom 1990-ih doprineo je i bivši predsednik Srbije Boris Tadić, koji je 28.10.2012. godine u emisiji Hrvatske radio televizije Nedeljom u 2 rekao kako ne može da kaže da je u Srebrenici počinjen genocid i da će kao političar sačekati s iznošenjem stava dok se ne završe sve pravne procedure. Ovakva izjava je u velikoj meri obezvređila izvinjenje koje je kao predsednik Srbije 2004. godine uputio žrtvama zločina koje su počinili pripadnici srpskog naroda, kao i druge simboličke gestove koji su imali za cilj priznanje žrtava genocida.

Procesuiranje ratnih zločina u Srbiji i dalje je pod snažnim političkim uticajem. Ni posle osam godina od osnivanja specijalizovanih institucija za progon počinilaca ratnih zločina, u Srbiji nije stvorena klima u kojoj bi te institucije nezavisno i profesionalno razmatrale odgovornost visokih vojnih i policijskih dužnosnika za zločine počinjene 1990-ih. O ovome najbolje svedoči slučaj generala Ljubiše Dikovića, sadašnjeg načelnika Generalštaba Vojske Srbije. Naime, 23.01.2012. godine, nepuna dva meseca nakon postavljenja Dikovića na poziciju načelnika, FHP je objavio Dosije *Ljubiša Diković* u kojem je javno izneo podatke i dokaze o učešću jedinica VJ kojim je komandovao Diković u zločinima nad Bošnjacima iz BiH i kosovskim Albancima, i ukazao da general Diković zbog neispunjavanja obaveze da spreči i kazni te

¹ FAZ, „Die Serben durften nicht entscheiden, wo sie leben wollen“, 19.05.2012, <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/wahl-in-serbien-die-serben-durften-nicht-entscheiden-wo-sie-leben-wollen-11750937.html>

² „U Srebrenici nije počinjen genocid nad Bošnjacima, već je u pitanju zločin pojedinaca koji treba da budu kažnjeni“, RTCG, 31.05.2012. U intervjuu za časopis Corriere della Sera, prilikom posete Italiji 9.10.2012, Nikolić je rekao da se u Srebrenici nije desio genocid, i da „nijedan Srbin ne priznaje genocid“ pa ni on.

Fond za humanitarno pravo

zločine nije dostojan da obavlja funkciju načelnika.³ Dosije se zasniva na izjavama preživelih, članova porodica žrtava, svedoka-insajdera i autentičnim vojnim dokumentima. Uprkos činjenici da se radi o obimnoj dokumentaciji i masovnim zločinima u kojima je stradalo više stotina civila, Tužilaštvo za ratne zločine (TRZ) je nepunih 48 sati kasnije izdalo saopštenje u kojem navodi da ne postoji bilo kakav osnov za sumnju u umešanost Dikovića u ratne zločine. Nakon par dana, zamenik Tužioca za ratne zločine Bruno Vekarić izjavio je da su im za proveru Dosijea bila potrebna samo “dva klika u kompjuteru”.⁴ Neprofesionalnoj reakciji Tužilaštva umnogome su doprinele izjave tadašnjeg ministra odbrane Dragana Šutanovca (DS) koji je, odmah po objavljivanju Dosijea, stao u odbranu generala Dikovića, izjavljujući da su optužbe FHP-a „lažne, neprimerene i monstruozne”.⁵ U martu 2012. godine, general Diković je podneo privatnu krivičnu tužbu za klevetu protiv izvršne direktorke FHP-a Nataše Kandić.⁶

Da je TRZ podložno političkim uticajima, pokazuje i slučaj hapšenja petorice Albanaca, bivših pripadnika Oslobođilačke vojske Preševa, Bujanovca i Medveđe (OVPBM) iz Bujanovca, dva dana pred održavanje opštih izbora u Srbiji. Ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić izjavio je da su ova lica uhapšena po nalogu TRZ pod sumnjom da su počinili ratne zločine tokom sukoba u Preševskoj dolini 2001. godine. Nakon tri nedelje, svi uhapšeni su pušteni na slobodu bez rešenja suda o ukidanju pritvora. Tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević izjavio je da je krivični postupak obustavljen, jer je u vreme donošenja Zakona OVPBM tretirana kao teroristička organizacija a ne strana u oružanom sukobu i da su zbog toga uhapšeni ranije amnestirani za dela koja im se stavljaju na teret, na osnovu Zakona o amnestiji iz 2001. godine.⁷ Tužilac nije ponudio objašnjenje zašto bi Zakon o amnestiji, kojim su obuhvaćena dela terorizma i neprijateljskog udruživanja, bio prepreka procesuiranju ratnih zločina. Generalni utisak u javnosti je da su ova hapšenja bila politički instruisana zarad publiciteta ministra Dačića tokom predizborne tišine, a u prilog ovakvom utisku idu i šture i kontradiktorne izjave za javnost ministra i tužioca.

Presude MKSJ u predmetima *Gotovina* i *Haradinaj*, izrečene u novembru 2012. godine, imale su izrazito negativne posledice po proces pomirenja u regionu. Reakcije javnosti i predstavnika institucija u Hrvatskoj, Srbiji i na Kosovu jasno su pokazale da su različita viđenja događaja tokom 1990-ih najveća prepreka pomirenju u bivšoj Jugoslaviji. Nakon izricanja, u stručnoj javnosti iznete su i ozbiljne primedbe na pravnu argumentaciju presude (*Gotovina*)⁸ i postupak koji je prethodio donošenju presude (*Haradinaj*)⁹. Ove presude izazvale su i do sada najozbiljnije preispitivanje doprinosa MKSJ u utvrđivanju

³ Videti saopštenje FHP: Novi načelnik Generalštaba Vojske Republike Srbije nema čistu prošlost, 23.01.2012. godine.

⁴ RTS, emisija Da možda ne, 28.01.2012.

⁵ RTS, Šutanovac brani Dikovića, 25.01.2012,

<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/1032566/%C5%A0utanovac+brani+Dikovi%C4%87a.html>

⁶ Do kraja 2012. sprovedene su istražne radnje a suđenje je bilo zakazano za 13.02.2013. godine. Međutim, krajem 2012. godine došlo je do izmene Krivičnog zakonika, u okviru kojeg je kleveta dekriminalizovana, tako da će doći do obustavljanja postupaka po tužbi za klevete.

⁷ *Politika*, Nekad je politika jača od pravde, 7.06.2012.

⁸ Videti analizu Bogdana Ivaniševića, [Odluka Haga o oslobađanju Gotovine nije uverljiva](#), objavljenu na Balkan Insight, 19.11.2012.

⁹ Videti saopštenje FHP-a: Presuda se temelji na izvedenim dokazima, ali nije donela pravdu za žrtve, 29.11.2012.

Fond za humanitarno pravo

istine o događajima tokom 1990-ih i pojačale uverenje da krivična pravda za zločine počinjene u bivšoj Jugoslaviji nije dovoljna za dostizanje zajedničkog narativa ratova tokom 1990-ih.

Tokom 2012. godine, došlo je do pozitivnog pomaka u odnosima između Srbije i Kosova. Predstavnici Srbije i Kosova su se početkom godine dogovorili o regionalnom predstavljanju Kosova, što je značilo prekid višegodišnje blokade učešća Kosova u regionalnim forumima i sastancima.

FHP je u godini u kojoj je obeležio 20 godina postojanja postigao značajne rezultate. Uprkos institucijama i društvenom kontekstu koji nisu naklonjeni procesu tranzicione pravde, FHP je nastavio sa dokumentovanjem i javnim iznošenjem činjenica o počinjenim zločinima i zagovaranjem ostvarivanja prava žrtava na istinu, pravdu i reparacije, kao i na stvaranje društvenih uslova koji će sprečiti ponavljanje zločina.

U decembru 2012. godine, Upravni odbor FHP-a izabrao je za novu izvršnu direktorku FHP-a Sandru Orlović, zamenicu dosadašnje izvršne direktorke Nataše Kandić. Nataša Kandić ostaje deo FHP-a i biće posvećena Inicijativi REKOM i radu na izradi registra Ljudskih gubitaka u bivšoj Jugoslaviji. Takođe, u svojstvu osnivačice FHP-a, učestvovaće i u radu UO FHP-a.

I Dokumentovanje i pamćenje

Istraživanje i prikupljanje građe o zločinima počinjenim u oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji bili su u fokusu aktivnosti FHP-a i u 2012. godini. FHP je, zajedno sa svojim regionalnim partnerima FHP Kosovo i Documentom iz Hrvatske, nastavio rad na stvaranju poimeničnog registra ljudskih gubitaka u oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji.

1. Ljudski gubici tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji

Tokom 2012. godine, FHP je nastavio sa dokumentovanjem, proverom i dopunom registara ubijenih, stradalih i nestalih u oružanim sukobima na Kosovu, u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, pripremom Kosovske knjige pamćenja i izradom Interaktivne mape ljudskih gubitaka tokom ratova u bivšoj Jugoslaviji.

1.1. Popis ubijenih, stradalih i nestalih na Kosovu u periodu 1998-2000.

Popis ljudskih gubitaka tokom rata na Kosovu FHP sprovodi u saradnji sa FHP Kosovo¹⁰. Tokom 2012. godine, istraživači FHP-a i FHP Kosovo su intervjuisali 446 svedoka (očevidaca i članova porodica). Na osnovu izjava, prikupljene su informacije o 696 žrtava rata i na taj način dopunjeni dosijeji 925 žrtava.

¹⁰Od aprila 2011. godine, FHP Kosovo je samostalna organizacija.

Fond za humanitarno pravo

Tokom istraživanja, prikupljeno je 490 fotografija žrtava, 788 fotografija spomenika i 193 ličnih dokumenata žrtava (izveštaji o smrti i identifikaciji posmrtnih ostataka).

Analizom građe prikupljene tokom istraživanja, broj potvrđenih žrtava povećao se za 177 (nove žrtve u registru). Za 233 imena, ranije registrovana samo na osnovu jednog izvora, istraživanje je pokazalo da se radi o duplo registrovanim žrtvama¹¹ ili osobama koje su stradale pod okolnostima koje nisu direktna posledica oružanog sukoba.

Na osnovu prikupljene građe, FHP je registrovao i 93 potencijalne žrtve¹². U periodu izveštavanja, iz registra potencijalnih žrtava uklonjeno je 590 imena jer je ustanovljeno da se radi o duplim žrtvama, osobama koje nisu žrtva ratnog zločina ili osobama koje su umrle prirodnom smrću. 377 žrtava je prešlo iz statusa potencijalnih u status potvrđenih žrtava.

1.1.2. Kosovska knjiga pamćenja

Kosovska knjiga pamćenja predstavlja jedinstvenu formu prikazivanja podataka o ljudskim gubicima u ratu na Kosovu. Kroz kratke narative o svakoj osobi pojedinačno, daju se osnovni lični i porodični podaci o svakoj osobi, i činjenični opis okolnosti pod kojim je ta osoba izgubila život ili nestala.

Tokom perioda izveštavanja, Tim FHP-a radio je na pripremi drugog i trećeg toma Kosovske knjige pamćenja. Istraživači FHP su napisali 655 nacрта narativa koji opisuju sudbinu 1.209 osoba koje su ubijene, stradale ili nestale u periodu januar–april 1999. godine. Narativi o žrtvama rata u opštini Dečan/Deçan i Gnjilane/Gnjilan su uređeni i odobreni od strane koordinatorke projekta, a zatim je izvršena njihova lektura i prevod na albanski i engleski jezik.

1.1.3. Evaluacija Baze podataka i podataka o ljudskim gubicima na Kosovu 1998-2000.

U julu 2012. godine, tim stranih eksperata¹³ započeo je proces evaluacije podataka o ljudskim gubicima na Kosovu i softvera Baze podataka FHP-a. Evaluacija podataka o ljudskim gubicima na Kosovu obuhvatiće uporednu analizu podataka FHP-a sa podacima o ljudskim gubicima iz drugih izvora (OMPF, OSCE, Human Rights Watch i dr), analizu pojedinih izvora podataka o ljudskim gubicima u Bazi FHP-a itd. Članovi tima posetili su FHP u julu i novembru 2012. godine. Tokom boravka u Fondu, članovi tima su izvršili detaljan uvid u sadržaj i tehničke karakteristike Baze podataka, kao i metodologiju prikupljanja i verifikaciju podataka. Predstavljanje rezultata evaluacije zakazano je za sredinu 2013. godine, kada će biti objavljen naredni tom Kosovske knjige pamćenja.

¹¹ Do duplog registrovanja žrtve u Bazi podataka najčešće dolazi usled pogrešno napisanog imena žrtve u nekom izvoru.

¹² Status potencijalne žrtve u Bazi podataka znači da je žrtva registrovana na osnovu samo jednog izvora i da je, prema metodološkim pravilima, neophodno potvrditi postojanje ove žrtve iz još jednog nezavisnog izvora.

¹³ Tim za evaluaciju čine Patrick Ball i Jule Krüger iz Human Rights Data Analysis Group i profesor Michael Spagat sa Royal Holloway College (London).

Fond za humanitarno pravo

1.2. Popis ljudskih gubitaka Srbije i Crne Gore tokom sukoba u Sloveniji, Hrvatskoj i BiH (1991-1995)

Istraživači FHP-a su tokom perioda izveštavanja intervjuisali 405 svedoka i članova porodica stradalih i prikupili 1.975 dokumenata (izvoda iz matičnih knjiga, izveštaja o smrti, ličnih dokumenata, fotografija, knjiga itd). Na osnovu izjava i prikupljene dokumentacije, dobijeni su podaci o 352 osobe.

Tokom perioda izveštavanja, na osnovu analize 970 dokumenata dopunjeni su podaci za 134 osobe. Istovremeno, iz Baze podataka uklonjeno je 200 imena jer je analizom podataka utvrđeno da se radi o duplo registrovanim žrtvama, ili osobama koje nisu stradale u okolnostima koje su direktna posledica sukoba. Za 90 osoba je utvrđeno da nisu imali prebivalište na teritoriji Srbije i Crne Gore.

Članovi Tima na projektu su u januaru 2012. započeli sa pisanjem narativa o stradalim građanima Srbije i Crne Gore. Tokom izveštajnog perioda, analitičari su napisali 190 nacrtu zapisa o 272 stradalih.

1.3. Popis ljudskih gubitaka državljana Srbije i Crne Gore tokom NATO bombardovanja

Provera i dopuna ranije prikupljenih podataka o ljudskim gubicima Srbije (bez Kosova) i Crne Gore tokom NATO bombardovanja (24.03-9.06.1999.) započeta je početkom marta 2012. godine.

U prvoj fazi provere, pregledano je 7.200 novinskih članaka iz perioda NATO bombardovanja. Izdvojeno je oko 80 članaka koji sadrže podatke o ljudskim gubicima. U periodu izveštavanja, istraživač FHP-a je intervjuisao 84 članova porodica žrtava i prikupio 462 dokumenta (lični dokumenti, fotografije, video zapisi itd). U Bazu podataka uneta su 72 dokumenta, i na taj način su dopunjeni dosijei za 160 žrtava.

Dana 23.03.2012. godine, uoči godišnjice početka NATO bombardovanja, FHP je uz saopštenje o dosadašnjim rezultatima popisa žrtava NATO bombardovanja objavio i poimenični registar ljudskih gubitaka na svom veb sajtu.¹⁴ Ovo je prvi i jedini javni poimenični popis osoba koje su stradale od NATO bombardovanja u Srbiji i Crnoj Gori.

1.4. Popis ljudskih gubitaka građana Hrvatske u oružanim sukobima u Hrvatskoj

U skladu sa potrebom da se efikasnije i racionalnije organizuje istraživanje okviru izgradnje registra ljudskih gubitaka na teritoriji bivše Jugoslavije 1991-2000, FHP i Documenta su postigli dogovor da FHP preuzme deo odgovornosti za istraživanje, tako što će pored prikupljanja podataka o stradalim državljanima Srbije i Hrvatske, obuhvatiti i stradale i nestale građane Hrvatske (srpske nacionalnosti) čije su porodice napustile Hrvatsku i žive u Srbiji.

¹⁴ Saopštenje FHP: Ljudski gubici tokom NATO bombardovanja SRJ, 23.03.2012. godine.

Fond za humanitarno pravo

Tokom 2012. godine, istraživači FHP-a su intervjuisali 471 svedoka i članova porodica ubijenih, stradalih i nestalih i prikupili 907 relevantnih dokumenata (uverenja o okolnostima pod kojima je nastupila smrt, umrlica, fotografija itd).

U istom periodu, na osnovu analize 843 dokumenta, u Bazi podataka je kreirano 1.059 dosijea stradalih, nestalih i ubijenih. U Bazi podataka FHP-a registrovano je ukupno 6.128 osoba koje su izgubile život ili su nestale tokom sukoba u Hrvatskoj a u vreme stradanja su imale prebivalište na teritoriji Republike Hrvatske.

1.5. Interaktivna mapa ljudskih gubitaka u bivšoj Jugoslaviji (1991-2001)

Podaci o ubijenim, stradalim i nestalim tokom ratova na teritoriji bivše Jugoslavije, koje su tokom višegodišnjeg istraživanja prikupili FHP, FHP Kosovo, Istraživačko dokumentacioni centar (IDC) i Documenta, biće javno dostupni kroz on-line Interaktivnu mapu ljudskih gubitaka u bivšoj Jugoslaviji (Interaktivna mapa). Uz pomoć Google map tehnologije, korisnici Interaktivne mape imaće uvid u podatke o žrtvama ratnih zločina i poginulim pripadnicima oružanih snaga na satelitskoj mapi bivše Jugoslavije, prema mestu stradanja. Osim najvažnijih podataka o svakoj osobi (ime, prezime, datum i mesto rođenja, datum i mesto stradanja), na interaktivnoj mapi korisnicima će biti dostupne fotografije i narativi o žrtvama (iz Kosovske knjige pamćenja), kao i javni dokumenti koji sadrže podatke o konkretnoj osobi.

Tehničke pripreme za izradu Interaktivne mape počele su u junu 2012. godine. Do kraja 2012. godine, FHP je izmenio naslove preko 11.000 dokumenata u Bazi podataka (koji će biti vidljivi na Interaktivnoj mapi) kako bi oni bili usklađeni sa nazivima u izvorima narativa koji će se naći na Interaktivnoj mapi. U novembru 2012. istraživači Documente i FHP-a su postojećoj listi lokacija stradanja ili nestanaka (21.000) dodali još 600 koje se nisu nalazile na Google maps.

U decembru je urađena programska skripta koja omogućava da se podaci iz Baze podataka FHP-a i Documente generišu u Interaktivnu mapu, kao i dizajn Interaktivne mape. Pripremljeni su i prateći tekstovi (Uvod, O nama i Podaci o žrtvama) na srpskom/hrvatskom, engleskom i albanskom jeziku.

2. Baza podataka

Od 2005. godine do kraja 2012. godine, u Bazu podataka je uneto 54.577 dokumenata o ratnim zločinima i drugim kršenjima ljudskih prava u bivšoj Jugoslaviji. Građa uneta u Bazu podataka sistematizovana je i lako pretraživa po različitim kriterijumima (žrtve, počinioci, svedoci, incidenti).

U 2012. godini, u Bazu podataka uneto je 5.755 dokumenata, od čega 1.987 dokumenata čiji je primarni izvor FHP (izjave svedoka, istraživačke beleške, izveštaji sa suđenja), preko 1.478 sudskih dokumenata (najviše iz predmeta pred MKSJ), kao i preko 2.290 dokumenata iz drugih izvora (fotografije žrtava i spomenika, izvodi iz matičnih knjiga, novinski članci itd).

Fond za humanitarno pravo

U julu 2012, softver Baze podataka je zamenjen novim, naprednijim softverom.¹⁵ Dokumentacija i podaci iz stare aplikacije automatski su prebačeni u novu. Automatska migracija dokumenata i podataka u novu aplikaciju iziskivala je angažovanje analitičara, pre svega kod provere da li je proces migracije obavljen uspešno. Novi softver Baze podataka, između ostalog, omogućava izradu statističkih analiza podataka.

3. Arhiva FHP-a¹⁶

Arhiva FHP-a sadrži 110,25 arhivskih metara građe o oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji. Građa se profesionalno kategorizuje, čuva i koristi za aktivnosti FHP-a. Pristup građi, uz odobrenje osnivača FHP-a, imaju i zainteresovani pojedinci (istraživači i studenti) i organizacije.

Arhiva sadrži štampanu građu i audiovizuelni materijal. U okviru štampane građe, nalaze se izjave svedoka, medijska arhiva, dokumentacija iz sudskih postupaka za ratne zločine pred nacionalnim sudovima i MKSJ, službena prepiska FHP-a itd. Najveći deo audiovizuelnog materijala čine snimci suđenja pred MKSJ.

U periodu izveštavanja, arhivirano je oko 1.500 štampanih dokumenata. Svi pohranjeni dokumenti su katalogizovani a urađena je i katalogizacija još oko 500 dokumenata koji su ranije pohranjeni u Arhivu. U istom periodu, u cilju prezervacije štampane građe urađena je digitalizacija 4.906 štampanih dokumenata na preko 16.500 strana.

Haška arhiva

Imajući u vidu značaj građe nastale tokom rada MKSJ za uspostavljanje vladavine prava i suočavanje sa prošlošću u postjugoslovenskim državama, FHP je 2005. godine započeo transfer javne arhive MKSJ (snimci suđenja i dokumenti izvedeni u formi dokaza) u Arhivu FHP-a. Preko Tima za transfer Haške arhive, koji je smešten u zgradi MKSJ, FHP je do sada u svoju Arhivu preneo snimke više od 95 odsto svih održanih suđenja i javno dostupne dokazne građe¹⁷. Tokom 2012. godine, FHP je presnimio i preneo u svoju Arhivu 504 dana suđenja (na 1.594 DVD diskova) i 5.766 dokumenata na engleskom i BHS jeziku.

Od 2002. godine do sredine 2012. godine, FHP je transkribovao video zapise suđenja pred MKSJ na BHS jezike, kako bi široj javnosti u bivšoj Jugoslaviji bio omogućen uvid u tok suđenja koja se odvijaju pred ovim sudom.¹⁸ U junu 2012. godine FHP je, zbog nemogućnosti da obezbedi finansijska sredstva za ovaj

¹⁵ Izrada novog softvera deo je razvoja Informacionog sistema FHP-a. Više o Informacionom sistemu na strani 20.

¹⁶ Sadržaj Arhive FHP-a, prema arhivskim fondovima dostupan na: www.hlc-rdc.org

¹⁷ Od 2005. godine do kraja 2012. godine, u Arhivu FHP-a je pohranjeno 8.606 dana suđenja u DVD formatu i 115.746 dokumenata iz sudske baze podataka.

¹⁸ Do kraja 2012. godine, FHP je transkribovao audio zapise sa ukupno 1.188 dana suđenja pred MKSJ i proizveo oko 51.000 strana A4 formata transkripata, i to u predmetima: *Slobodan Milošević, Naser Orić, Mitar Vasiljević, Limaj i dr, Mrkšić i dr, Haradinaj i dr. i Gotovina i dr.*

Fond za humanitarno pravo

projekat, prekinuo rad na transkribovanju. Od januara do juna 2012. godine, urađena je transkripcija 20 dana suđenja (970 strana) u predmetu *Gotovina i dr.*¹⁹

II Pravda i reforma institucija

FHP je i u 2012. godini kroz više aktivnosti podržavao proces uspostavljanja pravde za počinjene zločine tokom 1990-ih. FHP je zastupao žrtve u suđenjima za ratne zločine i postupcima za ostvarivanje prava na reparacije, pratio i analizirao sva suđenja za ratne zločine vođena pred sudovima u Srbiji i radio na izradi dosijea o jedinicama i pojedincima koji su učestvovali u zločinima na Kosovu.

1. Zastupanje žrtava u suđenjima za ratne zločine²⁰

FHP je u 2012. godini obezbedio četiri punomoćnika koji su zastupali žrtve i njihove porodice u četiri predmeta vođena pred Višim sudom u Beogradu (Odeljenje za ratne zločine): *Lovas*, *Ćuška/Qyshk*²¹, *Skočić* i *Tenja II*. U ovim predmetima ukupno je održano 57 dana suđenja, tokom kojih je ispitano 65 svedoka, od kojih sedam svedoka-oštećenih i sedam veštaka. FHP je u ovim predmetima predložio četiri svedoka.

Najvažnija uloga punomoćnika FHP je da, kroz ispitivanje svedoka i optuženih na glavnom pretresu, pomognu u rasvetljavanju šireg konteksta zločina i uloge institucija u tim zločinima, kao i da ukažu na zločine koji su povezani sa predmetom optužnice a nisu obuhvaćeni optužnicom. Tako su u predmetu *Ćuška/Qyshk* punomoćnici FHP-a doprineli da u septembru 2012. godine Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije proširi optužnicu i na zločine koje su optuženi u ovom predmetu izvršili istog dana (14.05.1999.) u susednim selima Ljubenić/Lubeniq, Pavljane/Pavlan i Zahać/Zahaq.²²

FHP je tokom 2012. godine omogućio porodicama žrtava iz Hrvatske i BiH da prate 26 dana suđenja pred Višim sudom u Beogradu.

¹⁹ Počev od 2010. godine, MKSJ samostalno transkribuje suđenja na BHS jezike. Međutim, MKSJ ne transkribuje kompletne predmete već isključivo delove suđenja koji su relevantni za predmete u toku, odnosno procesuiranje zločina pred lokalnim pravosuđem.

²⁰ O pravnoj analizi suđenja u predmetima u kojima je FHP zastupao žrtve, videti Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u 2012. godini u Republici Srbiji.

²¹ U septembru 2012. godine, optužnica u ovom predmetu je proširena na zločine počinjene u selima Ljubenić/Lubeniq, Pavljane/Pavlan i Zahać/Zahaq.

²² FHP je TRZ-u podneo i krivičnu prijavu protiv osumnjičenih za zločine počinjene u selima Pavljane/Pavlan i Zahać/Zahaq. Videti saopštenje FHP-a: Krivična prijava protiv pripadnika VJ i MUP Srbije za ratne zločine prema albanskim civilima u selima Zahać i Pavljane, 25.08.2010. godine.

Fond za humanitarno pravo

2. Praćenje suđenja za ratne zločine u Srbiji

Tim FHP-a za praćenje suđenja je tokom 2012. godine pratio sve postupke za ratne zločine koji su vođeni u Srbiji. Za vreme izveštajnog perioda, u 13 predmeta održano je 60 dana suđenja, tokom kojih je ispitano 49 svedoka. Članovi tima su na osnovu svojih zapažanja pisali dnevne izveštaje sa suđenja koji su dostupni javnosti na veb sajtu FHP-a.

U 2012. godini, FHP je pratio suđenja za ratne zločine u devet predmeta pred Višim sudom u Beogradu (predmeti *Bijeljina*, *Bitići/Bytyqi*, *Tuzlanska kolona*, *Lički Osik*, *Gnjilanska grupa*, *Beli Manastir*, *Prizren*, *Ovčara V* i *Bosanski Petrovac*), pred Apelacionom sudom u Beogradu (predmet *Medak*), pred Višim sudom u Nišu (predmet *Kušnin/Kushnin*), pred Višim sudom u Prokuplju (predmet *Miloš Lukić*) i pred Višim sudom u Požarevcu (predmet *Orahovac*).

FHP je u 2012. godini izdao pet saopštenja za javnost povodom presuda u predmetima za ratne zločine u kojima su izneti stavovi FHP-a povodom tih presuda i kratke analize postupaka.

Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Srbiji tokom 2011.²³

U aprilu, FHP je objavio Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Republici Srbiji tokom 2011. godine. Izveštaj sadrži osnovne podatke i pravnu analizu suđenja i odluka u 24 predmeta za ratne zločine koje je FHP pratio tokom 2011. godine pred Višim sudom u Beogradu, Apelacionim sudom i sudovima opšte nadležnosti, ili je u tim postupcima bio zastupnik oštećenih.

3. Dosije ratnih zločina i krivične prijave protiv počinilaca

Od smene Miloševića, institucije u Srbiji nisu učinile dovoljno u iskorenjivanju nekažnjivosti za zločine koje su srpske snage počinile u Hrvatskoj, BiH i na Kosovu, posebno kada je reč o odgovornima koji su zauzimali srednje i visoke pozicije u vojnoj i policijskoj hijerarhiji. Izostao je i proces *vettinga* zaposlenih (provere integriteta i saglasnosti njihovog prethodnog delanja sa međunarodnim standardima ljudskih prava) u institucijama koje su bile angažovane u planiranju, sprovođenju i skrivanju zločina počinjenih tokom devedesetih. Zbog toga je FHP od 2010. godine započeo rad na formiranju i obelodanjanju dosijea o zločinima, kao i o jedinicama i pojedincima koji do danas nisu procesuirani zbog učinjenih nedela. Od 2008. godine, FHP podnosi i krivične prijave protiv počinilaca ratnih zločina, potkrepljene izjavama svedoka, haškom dokumentacijom i drugim dokazima.²⁴

Dosije

Dosije se formiraju na osnovu analize dokaza, transkripata i presuda MKSJ i domaćih sudova koji sude za ratne zločine, izjava žrtava i svedoka koje je prikupio FHP, medijskih izveštaja, kao i druge dokumentacije

²³ Izveštaj je predstavljen na Debati o suđenjima za ratne zločine u Srbiji, održanoj 30.04.2012. u Media centru u Beogradu. Više o Debati videti na strani 18.

²⁴ Od 2009. godine, FHP je podneo osam krivičnih prijava protiv ukupno 199 osumnjičenih, od kojih je 121 identifikovanih.

Fond za humanitarno pravo

iz Arhive FHP-a. U dosijeima se daju opisi zločinâ i dokazi (zvanični dokumenti vojske i/ili policije) kojima se dokazuje prisustvo određenih jedinica ili pojedinaca na mestu zločina u vreme njegovog izvršenja.

U januaru 2012. godine, FHP je objavio Dosije *Ljubiša Diković*. U dosijeku su opisani zločini na Kosovu počinjeni 1998. i 1999. godine, kao i zločini počinjeni 1994. i 1995. godine u zapadnoj Srbiji, u zonama odgovornosti jedinica kojima je komandovao Ljubiša Diković, sadašnji načelnik Generalštaba Vojske Srbije (37. motorizovane brigade i 16. graničnog bataljona VJ). Dosije je zasnovan na dokumentima VJ, izjavama svedoka-insajdera, preživelih i članova porodica žrtava. Početkom februara, FHP je objavio i prilog Dosijeku koji između ostalog sadrži sve relevantne dokumente i mape na kojima se zasniva Dosije *Ljubiša Diković*.²⁵

Takođe, tokom 2012. godine formiran je i preveden na engleski dosije jedinice VJ u čijoj zoni odgovornosti je ubijeno preko 2.000 albanskih civila na Kosovu.²⁶ Takođe su sačinjeni nacrti dosijea još dve jedinice VJ. Osim toga, članovi tima su radili na izradi jednog dosijea koji se odnosi na zločine koje je počinila Oslobođilačka vojska Kosova.

Podnošenje krivičnih prijava protiv osumnjičenih za ratne zločine

Tokom izveštajnog perioda, pravni tim FHP-a je izradio pet krivičnih prijava za zločine počinjene u opštinama Peć/Pejë i Kosovo Polje/Fushe e Kosovë (Kosovo), u martu i aprilu 1999. godine. Radi se o slučajevima u kojima je FHP identifikovao očevice zločina. Krivične prijave će nakon dodatne provere podataka biti podnete TRZ-u.

4. Leksikon sudski utvrđenih činjenica

Kako bi institucijama koje se bave procesuiranjem ratnih zločina ali i drugim zainteresovanim pojedinicima i institucijama približio praksu MKSJ FHP je u 2012. godini počeo sa izradom zbirke sudski utvrđenih činjenica pred MKSJ. Do kraja 2012. godine, izrađeni su pregledi sudski utvrđenih činjenica u tri predmeta vođena pred MKSJ: predmet *Vujadin Popović i dr.* (predmet Srebrenica), *Vlastimir Đorđević* (Kosovo) i *Milutinović i dr* (Kosovo).

5. Zastupanje žrtava kršenja ljudskih prava u prošlosti u postupcima za ostvarivanje prava na reparacije

Reparacije žrtvama zločina i drugih teških kršenja ljudskih prava tokom 1990-ih nikada nisu bile na agendi institucija u Srbiji. Zastareo i diskriminatorni zakonski okvir za priznavanje statusa civilne žrtve rata²⁷, kao i odsustvo spremnosti svih vlada od smene Miloševića do danas, da žrtvama zločina počinjenih od strane srpskih snaga pruže materijalno obeštećenje, najbolje ilustruju odnos institucija

²⁵ Dosije *Ljubiša Diković* i Prilog dosijeku dostupni su na engleskom i srpskom jeziku na www.hlc-rdc.org.

²⁶ Objavlivanje ovog dosijea je bilo planirano za decembar 2012. godine, ali je zbog nepovoljne društvene atmosfere nakon presuda MKSJ u predmetima *Gotovina* i *Haradinaj*, predstavljanje ovog dosijea odloženo za 2013. godinu.

²⁷ Priznavanje statusa civilne žrtve rata u Srbiji povlači sa sobom uživanje određenih prava kao što su mesečna penzija, zdravstvena zaštita i još neka prava.

Fond za humanitarno pravo

prema ovom važnom aspektu uspostavljanja tranzicione pravde u Srbiji. U nedostatku političke volje da se žrtvama prizna pravo na reparacije, FHP je od 2000. godine u ime preko 1.000 žrtava pokrenuo više od 300 sudskih postupaka za naknadu štete protiv Republike Srbije. Od 2012. godine, FHP zastupa žrtve i u administrativnim postupcima za priznavanje statusa civilnih žrtava rata.

Tokom 2012. godine, FHP je zastupao 200 žrtava ratnih zločina, torture, nezakonitog pritvora, progona i uništavanja imovine u postupcima za ostvarivanje prava na reparacije.

4.1. Podrška žrtvama u ostvarivanju prava na reparacije sudskim putem

U periodu izveštavanja, FHP je zastupao 188 žrtava u 52 postupka pred sudovima u Srbiji, Crnoj Gori i na Kosovu. Postupci su pokrenuti u periodu od 2005. do 2010. godine. Tokom 2012. godine održano je ukupno 40 ročišta. U istom periodu advokati FHP-a su podneli sudovima 46 podnesaka (žalbi, odgovora na žalbe, izjašnjenja o nalazima veštaka i sl). Sudovi su dosudili odštete za 15 žrtava, dok su zahteve 30 žrtava odbili.

FHP je obezbedio dolazak 15 žrtava sa Kosova i iz BiH koje su dale svoje iskaze pred Osnovnim sudom u Beogradu. Takođe, FHP je organizovao i dolazak tri žrtve iz BiH i Kosova na medicinsko veštačenje u Beogradu i odlazak medicinskog veštaka u Prištinu/Prištinë radi veštačenja dve žrtve nezakonitog pritvora sa Kosova.

4.2. Podrška žrtvama u postupcima za priznanje statusa civilne žrtve rata

FHP je u periodu od avgusta do oktobra 2012. godine pokrenuo 10 upravnih postupaka u ime 12 žrtava kršenja ljudskih prava (državljana Srbije) za koje su odgovorni pripadnici srpske vojske i policije, za priznanje statusa civilnih žrtava rata prema Zakonu o pravima civilnih invalida rata (Zakon). Nadležni organi su sve zahteve odbili sa obrazloženjem da podnosioci ne ispunjavaju zakonske uslove za dobijanje statusa civilne žrtve rata. Naime, stav upravnih organa je da podnosioci ne ulaze u kategoriju civilnih žrtava rata jer su nasilje pretrpeli od strane srpske vojske i policije, a Zakonom je određeno da su civilne žrtve rata samo one osobe koje su stradale od "neprijateljskih snaga" (član 2 Zakona).

Kako je odlukama upravnih organa u ovim slučajevima prekršeno više ustavnih odredbi koje garantuju ljudska prava, između ostalog i zabrana diskriminacije, FHP je u ime podnosioca 26. jula i 17. oktobra podneo pritužbe Zaštitniku građana. Postupci po ovim pritužbama su u toku.

Zagoravaranje

FHP je u periodu od jula do oktobra 2012. godine organizovao četiri sastanka sa Poverenicom za zaštitu ravnopravnosti Nevenom Petrušić, Zaštitnikom građana Sašom Jankovićem i njegovim zamenikom Milošem Jankovićem. Predstavnici FHP-a su ih upoznali sa postupcima koje FHP vodi u ime žrtava pred upravnim organima Republike Srbije, diskriminatornim tumačenjem zakona od strane ovih organa na štetu žrtava i nesaglasnošću odluka upravnih organa sa međunarodnim standardima ljudskih prava. FHP je na ovim sastancima zatražio angažovanje ovih institucija na pokretanju inicijative za izmenu spornog

Fond za humanitarno pravo

zakona. Poverenica i Zaštitnik građana su, uvažavajući argumente FHP-a, prihvatili učešće u zvaničnoj inicijativi izmene zakona.

Uspešna priča - Državni program reparacija za proterane Bošnjake iz Sandžaka

FHP je 2009. godine započeo proces javnog zagovaranja za usvajanje državnog programa obnove imovine Bošnjacima iz opštine Priboj (Sandžak) koje su u periodu 1992-1999. godine proterali pripadnici VJ.²⁸ Zagovaranje je na početku bilo usmereno na poslanike i ministre poreklom iz Sandžaka, koji su zatim formulisali zvaničnu inicijativu za obeštećenje proteranih Bošnjaka prema Vladi Republike Srbije. Nakon tri godine, tokom kojih su predstavnici FHP-a zajedno sa udruženjem žrtava i Sandžackim odborom održali veliki broj sastanaka i konsultacija sa predstavnicima vlasti na lokalnom i republičkom nivou, program je izrađen u okviru Ministarstva bez portfelja a zatim usvojen na sednici Vlade Republike Srbije 29.03.2012. godine pod nazivom „Program za povratak izbeglih i raseljenih Bošnjaka iz opštine Priboj, u periodu 1991–1999. godine“ (Program).

Program obuhvata popravku i izgradnju uništenih kuća, obeštećenje za one koji ne žele da se vrate ili su uložili sopstveni novac u obnovu imovine, obnovu infrastrukture i stvaranje drugih uslova za održiv povratak raseljenih. U decembru 2012. godine, predstavnici Vlade Srbije predali su povratnicima ključeve 11 obnovljenih objekata, dok je povratnicima koji su sami obnovili svoje kuće u prethodnom periodu, isplaćena nadoknada u iznosima između 5.000 i 22.000 evra.

Ovo je prvi program obeštećenja države Srbije prema žrtvama teških kršenja ljudskih prava koje su počinili pripadnici srpskih snaga tokom devedesetih.

III Obrazovanje o prošlosti i tranzicionoj pravdi

Poznavanje i prihvatanje činjenica o zločinima počinjenim tokom devedesetih je jedan od najvažnijih uslova za izgradnju poverenja i pomirenja na prostoru bivše Jugoslavije. Međutim, programi formalnog obrazovanja u post-jugoslovenskim državama mladima ne nude tačnu i objektivnu sliku događaja iz 1990-ih, već se činjenice o zločinima uglavnom predstavljaju selektivno i pristrasno, ili potpuno zanemaruju. S obzirom na protok vremena od završetka oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji, nove generacije počinju da igraju sve važniju ulogu u procesu pomirenja. FHP je krajem 2011. godine započeo sa pilot-projektom Škole za tranzicionu pravdu, baziranim na utvrđenim činjenicama o ratnim zločinima počinjenim u ratovima 1990-ih u bivšoj Jugoslaviji.

²⁸ Tokom oružanih sukoba u BiH, posebno od oktobra 1992. do juna 1993. godine, Bošnjaci u selima opštine Priboj koja se graniče sa BiH, bili su izloženi svakodnevnom maltretiranju pripadnika VJ. Vojnici su ulazili u bošnjačke kuće, vršili nezakonite pretrese, bezrazložno pucali po kućama, pljačkali i pretili meštanima. Bošnjačko stanovništvo iz oko 20 pograničnih sela bilo je primorano da napusti svoje kuće. U njihovom odsustvu, imovina im je uništena i opljačkana. Policija je u nekim slučajevima vršila uviđaj, ali nikada nijedan počinitelj ovih zločina nije priveden pravdi. U proteklih 20 godina, gotovo niko od raseljenih i prognanih nije se vratio.

Fond za humanitarno pravo

U februaru 2012. godine, održan je *brainstorming* sastanak sa stručnjacima iz Srbije i regiona, o planovima FHP-a da započne sopstveni program obrazovanja kao i o pristupu formalnim obrazovnim institucijama u cilju uvođenja tema iz oblasti tranzicione pravde u kurikulum.

1. Škola tranzicione pravde

U periodu od 13.10. do 10.12 2012. godine, održana je druga Škola tranzicione pravde (Škola), koju je pohađalo 50 studenata iz Srbije. Među njima je bilo studenata osnovnih i post-diplomskih studija, aktivista za ljudska prava, članova podmladaka političkih partija, nastavnika i umetnika. Deset predavača održalo je 34 predavanja o činjenicama utvrđenim u sudskim procesima pred MKSJ i domaćim suđenjima, o vansudskim mehanizmima za utvrđivanje činjenica o zločinima iz prošlosti, pravu žrtava na reparacije, doprinosu arhiva i medija u utvrđivanju istine i odgovornosti za nedela u prošlosti, očuvanju kolektivnog sećanja i pomirenju u post-konfliktnim društvima. Diplome su simbolično dodeljene 10.12.2012. godine na Međunarodni dan ljudskih prava.

Polaznici su u okviru evaluacije škole naveli da su predavanja na Školi dragocena jer znanje koje stiču na njima ne mogu čuti tokom svog redovnog obrazovanja i to smatraju najvećom vrednošću ove Škole.

2. Obrazovanje za pomirenje - Regionalna škola tranzicione pravde

Pripreme za Regionalnu školu tranzicione pravde koja će se održati u januaru 2013. godine, započele su krajem oktobra. Do kraja godine, potpisan je Protokol o saradnji sa partnerima²⁹, izvršeni su procesi oglašavanja i selekcije kandidata i izrađen je kurikulum. Pored FHP-ovih stručnjaka, na ovoj Školi je angažovan i određen broj predavača iz regiona, uglavnom univerzitetskih profesora, u cilju obogaćenja akademskog profila Škole.

Za Školu je vladao veliki interes. FHP je primio oko 80 validnih aplikacija (sa pratećim dokumentima) i oko sto nepotpunih aplikacija. Na Školu je primljeno 25 mladih iz BiH, Kosova i Srbije. Među primljenima su u najvećem broju studenti post-diplomskih studija na fakultetima u regionu i inostranstvu, ali i predavači na fakultetima, zaposleni u pravosuđu, državnim institucijama i nevladinim organizacijama, advokati i umetnici.

²⁹ Regionalna škola se realizuje u partnerstvu sa Udruženjem „Pravnik“ iz Sarajeva i FHP-om Kosovo.

Fond za humanitarno pravo

IV Inicijativa REKOM³⁰

Tokom 2012, Koalicija za REKOM bila je posvećena procesu javnog i političkog zagovaranja uspostavljanja REKOM-a. FHP je aktivno učestvovao u svim aktivnostima Koalicije.

Ulične akcije³¹

Koalicija za REKOM je u 2012. godini organizovala dve ulične akcije u cilju osnaživanja javne podrške za osnivanje REKOM-a.

Dana 22.09.2012. godine, u svim glavnim gradovima država-naslednica bivše Jugoslavije sprovedena je akcija *REKOM za budućnost*, u okviru koje su građani upućivali razglednice predsednicima svih država u regionu sa porukama zašto je važno osnovati REKOM. FHP je organizovao akciju u Beogradu.

Dana 24.10.2012. godine, FHP je sa Inicijativom mladih za ljudska prava organizovao uličnu akciju pod nazivom *REKOM za budućnost mladih*, u okviru koje su građani potpisivali peticiju za osnivanje REKOM-a. Akcija je sprovedena simultano u svim glavnim gradovima u regionu.

Sastanci sa predstavnicima institucija i međunarodnih organizacija³²

Tokom 2012. godine, javni zagovarači Inicijative REKOM održali su više od 20 sastanaka sa predstavnicima institucija država-naslednica bivše Jugoslavije, ambasadorima i predstavnicima EU i drugih međunarodnih organizacija. Nataša Kandić, direktorka FHP-a i javni zagovarač Inicijative REKOM, učestvovala je na sastancima sa predsednikom Hrvatske Ivom Josipovićem (8.05.2012.), makedonskim predsednikom Đorđem Ivanovim (30.10.2012.), i sa sastanku sa predstavnicima ambasada zemalja članica EU u Srbiji (20.06.2012.).

Debata o pomirenju i pravdi iz ugla akademske i umetničke zajednice³³

FHP je 13.12.2012. godine organizovao Debatu o pomirenju i pravdi iz ugla akademske i umetničke zajednice. Debatu koja je održana u Media Centru u Beogradu prisustvovalo je 25 umetnika, profesora prava i političkih nauka, aktivista za ljudska prava i diplomata. Učesnici su, između ostalog, diskutovali o izgledima da se postigne konsenzus o zajedničkom narativu o prošlosti, o Inicijativi REKOM kao novom pristupu pomirenju i o doprinosu umetnika procesu pomirenja.

!Glas Inicijative za REKOM

FHP je i u 2012. godini pripremao i distribuirao bilten Koalicije za REKOM, !Glas Inicijative za REKOM (!Glas). U !Glasu se objavljuju autorski tekstovi i prenose medijski izveštaji iz svih država bivše Jugoslavije i inostranstva koji se tiču procesa REKOM i svih drugih pitanja relevantnih za suočavanje sa prošlošću u regionu bivše Jugoslavije. U toku izveštajnog perioda izdato je devet brojeva !Glasa koji je distribuiran na hiljade adresa u regionu u štampanom i elektronskom formatu.

³⁰ Detaljnije o procesu REKOM na www.zarekom.org

³¹ Više o uličnim akcijama na www.zarekom.org.

³² Više o aktivnostima zagovarača na www.zarekom.org.

³³ Više o debati na www.zarekom.org.

Fond za humanitarno pravo

Internet prezentacija Koalicije za REKOM

Tokom 2012. godine, FHP je uređivao i ažurirao internet prezentaciju Koalicije za REKOM (www.zarekom.org). Na internet prezentaciju postavljeno je preko 130 vesti, medijskih izveštaja i drugih sadržaja. Stranicu je tokom 2012. godine posetilo 22.000 posetilaca.

V Praćenje progressa tranzicione pravde u post-jugoslovenskim zemljama

FHP od 2000. godine kontinuirano prati i analizira mere koje državne institucije i organizacije civilnog društva u post-jugoslovenskim državama preduzimaju u cilju uspostavljanja tranzicione pravde. Do sada su izdata četiri godišnja izveštaja o progressu tranzicione pravde u post-jugoslovenskim državama.

Tokom perioda izveštavanja, nastavljena je priprema izveštaja za 2010. i 2011. godinu, koji po prvi put obuhvata i Sloveniju i Makedoniju. FHP je samostalno sprovodio istraživanje u Srbiji i koordinirao istraživanje organizacija i samostalnih istraživača u drugim državama³⁴. Krajem marta, završeno je istraživanje i pripremljen prvi nacrt izveštaja. Do kraja juna, urađen je preliminarni pregled delova izveštaja koji se odnose na suđenja za ratne zločine, institucionalnu reformu i materijalne reparacije. Do kraja godine, urađena je lektura na srpskom, crnogorskom, hrvatskom, bosanskom, albanskom, makedonskom i slovenačkom jeziku i izveštaj je predat u štampu. Tokom januara, izveštaj će biti preveden na engleski.

VI Informisanje javnosti i Outreach

1.1. Saopštenja i vesti

FHP je u 2012. godini objavio 71 vest i saopštenje za medije na srpskom jeziku u kojima je reagovao na aktuelna pitanja i događaje iz domena tranzicione pravde. Većina saopštenja i vesti je prevedena na engleski i albanski. Saopštenja i vesti se postavljaju na veb-sajt FHP-a, distribuiraju elektronskom poštom na preko hiljadu adresa i postavljaju na društvene mreže.

³⁴ Centar za demokratiju i tranzicionu pravdu (Banja Luka, BiH), Udruženje „Tranzicijska pravda, odgovornost i sjećanje“ (Sarajevo, BiH), Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska i Fond za humanitarno pravo Kosovo. U Sloveniji je istraživanje sprovodio novinar Igor Mekina, u Makedoniji Oliver Stanoeski, doktorski kandidat i asistent na Institutu bezbednosti, odbrane i mira Filozofskog fakulteta u Skoplju, a u Crnoj Gori Lidija Franović, novinarka.

Fond za humanitarno pravo

1.2. Publikacije³⁵

Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2011. godini

U aprilu, FHP je objavio Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2011. godini. Izveštaj je objavljen na srpskom i engleskom jeziku u tiražu od 550 primeraka. Izveštaj je predstavljen na Debati o suđenjima za ratne zločine u Srbiji 27.04.2012. godine.

U izveštaju su predstavljeni osnovni nalazi FHP-a o suđenjima za ratne zločine u Srbiji tokom 2011. godine, kao i podaci i pravna analiza svih predmeta za ratne zločine. Deo izveštaja je posvećen i slučajevima koji se tiču regionalne saradnje u procesuiranju ratnih zločina a tokom 2012. godine su izazvali veliku pažnju javnosti (slučaj *Purda*, slučaj *Divjak*, slučaj *Šeks*, slučaj *Veljko Marić*).

Dosije *Ljubiša Diković*³⁶

U novembru, FHP je izdao publikaciju Dosije *Ljubiša Diković*. Odštampano je 200 primeraka na srpskom i engleskom jeziku.

Bosanska knjiga mrtvih

FHP je u 2012. godini pomogao izdavanje Bosanske knjige mrtvih, projekta Istraživačko – dokumentacionog centra (IDC) iz Sarajeva. Bosanska knjiga mrtvih jedinstveni je dokument o ljudskim gubicima tokom rata u BiH budući da sadrži lične podatke 95.940 osoba koje su izgubile život ili nestale tokom rata u BiH. Knjiga je rezultat višegodišnjeg istraživanja IDC-a i zasniva se na brojnim izvorima (izjave svjedoka, medijski izveštaji, dokumenti institucija za traženje nestalih kao i pravosudnih institucija i dr). Bosanska knjiga mrtvih štampana je u četiri toma u tiražu od 1000 primeraka, na bosanskom i engleskom jeziku.

1.3. Magazin Forum za tranzicionu pravdu

FHP je u decembru 2012. objavio četvrti broj Foruma za tranzicionu pravdu, magazina koji se bavi različitim aspektima i izazovima u uspostavljanju tranzicione pravde u post-konfliktnim društvima. Urednica četvrtog broja Foruma je Denisa Kostovicova, profesorka globalne politike sa Univerziteta LSE u Londonu. U četvrtom broju Foruma obrađene su teme restorativne pravde i tranzicione pravde iz ugla epistemološke zajednice, medija i Haškog tribunala. Među više od 15 autora iz čitavog sveta, objavljeni su članci i Diane Orentlicher sa Američkog univerziteta u Vašingtonu, Erica Gordyja sa University College London, Johna Gledhilla sa Univerziteta Oxford, ali i Johna Hockinga, sekretara MKSJ i Florence Hartmann, bivše portparolke Tužilaštva MKSJ. Forum je objavljen u tiražu od 500 primeraka, na srpskom i engleskom jeziku.³⁷

³⁵ Sve publikacije su dostupne u elektronskoj formi na: www.hlc-rdc.org

³⁶ Više o Dosijeu *Ljubiša Diković* videti na strani 11.

³⁷ Forum za tranzicionu pravdu je dostupan u elektronskoj formi na internet stranici FHP-a: <http://www.hlc-rdc.org/?cat=223>.

Fond za humanitarno pravo

1.4. Internet prezentacija FHP-a

U izveštajnom periodu, na veb-sajt FHP-a je postavljeno 71 saopštenje za medije i vesti, vezano za aktuelne događaje u Srbiji i aktivnosti FHP, preko 115 izveštaja sa suđenja pred domaćim sudovima, preko 200 transkripata sa suđenja pred domaćim sudovima i MKSJ, jedan dosije i jedan izveštaj. U delu veb-sajta "FHP u medijima" postavljeno je 110 medijskih izveštaja o FHP-u.

Tokom 2012. godine, na internet prezentaciju FHP-a postavljen je poimenični registar ljudskih gubitaka u NATO bombardovanju 1999. Godine, kao i pregled audio-video snimaka suđenja pred MKSJ koji se nalaze u Arhivi FHP-a. Svi TV prilozi su prethodno postavljeni na veb-sajtove YouTube i Blip.tv. Tokom 2012. godine, internet prezentaciju je posetilo oko 46.300 posetilaca.

Tokom izveštajnog perioda, FHP je nastavio sa ažuriranjem internet stranica Kosovske knjige pamćenja³⁸ i Inicijative REKOM³⁹.

1.5. Konferencije i debate

1.5.1. Debata o suđenjima za ratne zločine u Srbiji⁴⁰

FHP je 27.04.2012. godine u Medija centru u Beogradu organizovao Debatu o suđenjima za ratne zločine u Srbiji. Povod za održavanje debate bio je objavljivanje Izveštaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2011. godini. U debati su učestvovali predstavnici Tužilaštva za ratne zločine, Veća za ratne zločine Višeg suda u Beogradu, Apelacionog suda u Beogradu, sudova iz unutrašnjosti, advokati, predstavnici civilnog društva, predstavnici OEBS-a, kao i predstavnici ambasada.

1.6. Biblioteka FHP-a

Biblioteka FHP-a sadrži više od 6.000 publikacija iz oblasti tranzicione pravde, međunarodnog humanitarnog prava, ljudskih prava, istorije, angažovane umetnosti itd. Biblioteku FHP-a uglavnom koriste zaposleni i saradnici FHP-a ali i istraživači, studenti, predstavnici institucija i drugih nevladinih organizacija, kao i drugi zainteresovani. Tokom 2012. godine, Biblioteku FHP-a je koristilo nekoliko desetina korisnika. Biblioteka FHP-a je tokom 2012. godine pribavila 339 novih naslova.

³⁸ <http://www.kosovskaknjigapamcenja.org>.

³⁹ <http://www.zarekom.org>.

⁴⁰ Transkript, video prilog i sažetak diskusije dostupni na: www.hlc-rdc.org.

Fond za humanitarno pravo

1.6. Posete FHP-u

Tokom 2012. godine, FHP je posetilo preko 200 studenata koji su boravili u Beogradu u okviru raznih studijskih programa, novinara i istraživača tranzicione pravde. Tokom ovih susreta, predstavnici FHP-a su govorili o misiji i aktivnostima FHP-a, izazovima u procesu suočavanja sa nasleđem prošlosti u bivšoj Jugoslaviji i aktuelnim političkim pitanjima.

FHP su posetili i tužioci i istražitelji ratnih zločina i organizovanog kriminala EULEX-a, norveški parlamentarci, američki akademici (novinari i bivši ambasadori), studenti iz Njujorka i sa Princeton Univerziteta, kao i Jelko Kacin, izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju.

VII Volonterski rad u FHP-u

Tokom 2012. godine, radu FHP-a volonterski su doprineli Andrea Milosavljević (u okviru projekta Transfer Haške arhive) i Luka Šakić (Škola tranzicione pravde).

VIII Koalicija za pristup pravdi

U decembru 2011. godine, FHP je sa još šest organizacija za ljudska prava i jednim novinarskim udruženjem⁴¹ osnovao Koaliciju za pristup pravdi. Cilj Koalicije je da javnosti ukaže na izmene pojedinih zakona (Zakona o parničnom postupku, Krivičnog zakonika, Zakonika o krivičnom postupku) koje negativno utiču na dostignuti nivo ljudskih prava i sloboda, posebno u odnosu na slobodan pristup građana pravosuđu i slobodu mišljenja. Tokom 2012. godine Koalicija je izdala devet saopštenja za javnost.

VII Upravni odbor FHP-a

Tokom perioda izveštavanja, Upravni odbor (UO) FHP-a održao je dva sastanka. Prvi je održan u Beogradu, 18.03.2012, na kojem je između ostalog usvojen finansijski izveštaj i izveštaj o realizaciji programa FHP-a, kao i novi Pravilnik o radu. Drugi UO je održan 8.12.2012. godine u Sarajevu, kada je za novu izvršnu direktorku FHP-a imenovana Sandra Orlović.

⁴¹ Koaliciju za pristup pravdi čine: Centar za unapređivanje pravnih studija, Civil Rights Defenders, CHRIS – mreža odbora za ljudska prava u Srbiji, Fond za humanitarno pravo, Inicijativa mladih za ljudska prava, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Praxis i Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Fond za humanitarno pravo

VIII Informacioni sistem⁴²

FHP zajedno sa Documentom i FHP Kosovo od 2011. godine radi na razvoju softvera - informacionog sistema, koji treba da unapredi i profesionalizuje evidenciju, rukovanje i izdavanje dokumentacije u sva tri centra. Tokom 2012. godine Tim FHP-a koji radi na razvoju Informacionog sistema (arhivisti, administrator IT sistema, koordinator Baze podataka) učestvovao je na osam sastanaka⁴³ sa programerima i predstavnicima Documente i FHP Kosovo. Tokom 2012. godine, urađeno je i instalirano svih šest planiranih modula.⁴⁴

HLC je unapredio deo postojećeg softvera koji se odnosi na finansijsko izveštavanje. Ovo unapređenje omogućuje praćenje finansijske realizacije projekata na dnevnom nivou, po vrsti troška i po donatoru, i to u dinarima, evrima, dolarima i funtama.

IX Izveštaji revizora

U maju je urađena revizija finansijskih izveštaja svih projekata FHP-a za 2011. godinu, kao i administrativno-finansijskog sistema poslovanja. Reviziju je radila nemačka revizorska kuća Fabel, Werner & Schnittke GmbH⁴⁵, koja je u svom izveštaju dala pozitivno mišljenje, uz konstataciju da se finansije i administracija vode na visoko profesionalnom nivou. Izveštaj revizora je postavljen na vebsajt FHP-a.

Tokom 2012. godine, urađena je i revizija projekata Inicijativa REKOM, Zagovaranje za priznavanje prava žrtvama na istinu i reparacije (donator Civil Rights Defenders) i Podrška civilnom društvu u stvaranju snažnijih veza u zagovaranju uspostavljanja tranzicione pravde (donator EK).

X Podrška donatora

Tokom 2012. godine, aktivnosti FHP-a finansijski su podržali: Open Society Institute, Sigrid Rausing Trust, Charles Stewart Mott Foundation, Ministarstvo inostranih poslova Norveške, Civil Rights Defenders, Rockefeller Brothers Fund, Evropska komisija, USAID kroz Institut za održive zajednice, Fond za otvoreno društvo, Ministarstvo inostranih poslova Švajcarske, National Endowment for Democracy, ambasada Velike Britanije, French Catholic Committee Against Hunger and for Development i Misija OEBS u Srbiji.

⁴² Informacioni sistem je softver koji će omogućiti profesionalno rukovođenje dokumentacijom i podacima.

⁴³ Tri sastanka su održana u Zagrebu, četiri u Beogradu, i jedan putem Skype-a.

⁴⁴ Moduli su: Procesiranje zahteva za dokumentacijom, Analiza dokumenata, Upravljanje dokumentima, Edukacija (Događaji), Finansije i Personalna evidencija.

⁴⁵ www.fws-audit.com